

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

Міністерство освіти і науки України
Завідуючий кафедрою
(професор з педагогічно-методичної роботи)

Л.В. Афанасьєв

ОСНОВИ РИМСЬКОГО ПРАВА

робоча програма навчальної дисципліни

Галузь знань	усі
Спеціальність	усі
Освітній рівень	перший (бакалаврський)
Освітня програма	усі

Вид дисципліни	базова
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська

Завідувач кафедри правового регулювання економіки В.В. Сергієнко

Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2018

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри правового регулювання економіки
Протокол № 1 від 27.08.2018 р.

Розробник:

Перунова О.М., к.ю.н., доц. кафедри правового регулювання економіки

Сергієнко В.В., к.ю.н., проф., завідувач кафедри правового регулювання економіки

Лист оновлення та перезатвердження робочої програми навчальної дисципліни

Навчальний рік	Дата засідання кафедри – розробника РПНД	Номер протоколу	Підпис завідувача кафедри

1. Вступ

Анотація навчальної дисципліни:

Курс «Основи римського права» важлива та невід'ємна складова юридичної освіти. Україна входить до романо – германської правової системи, основним джерелом формування сучасного українського законодавства є саме римське право. Переважаюча більшість основних юридичних термінів, що застосовуються сучасними українськими юристами, має латинське походження. Такі терміни як: юриспруденція, реституція, сервітут, конституція, юстиція, фабула, делікт та багато інших знайшли своє відображення в сучасному праві і зберегли при цьому майже первісне своє значення.

Саме з цієї причини сучасний юрист повинен не тільки добре володіти знаннями нормативно – правових актів, а й розуміти їх суть та логіку їх побудови. Таке розуміння може забезпечити ретельне вивчення історії виникнення та розвитку юриспруденції взагалі та певних юридичних інститутів зокрема.

Вивчаючи основи римського права юрист вчиться аналізувати норми права не тільки в статиці, а й в динаміці історичного розвитку, що надає можливість всебічного оволодіння правовими знаннями та розвитку його професійної правосвідомості.

Аналізуючи основні поняття основ римського права, характеристику та джерела римського права, вчення про особи, вчення про сімейні відносини, вчення про позов, вчення про речове, зобов'язальне, спадкове право майбутній юрист вивчає основні правові інститути, що були найбільш розроблені в стародавньому Римі, та які визначили подальший розвиток приватного (цивільного) права практично всіх держав континентальної Європи та більшості країн світу, а також сучасної України.

Проблема становлення основ римського права охоплює тисячоліття його становлення, а тому його предметна характеристика охоплює цивілізаційне, юридичне та історичне значення. Тобто, засвоєння специфіки певного правового інституту цивілістики древнього Риму слід розглядати і вивчати студентам у призмі політико – економічних умов того часу.

Значення римського приватного права розкривається в тому, що воно, як вважають є одним із наріжних каменів так званого «Європейського дому», будучи важливою складовою загальноєвропейської цивілізації. Довгий час греко – римське право впливало на формування та розвиток українського права і продовжує впливати на формування концепції приватного права України.

Понятійний та категоріальний апарат, термінологія сучасного права ґрунтуються на ідеях, засадах та визначеннях, розроблених римською класичною юриспруденцією. Наприклад, такі поняття як договір, зобов'язання, провина, інтерес, збитки, компенсація тощо були досконало опрацьовані ще у Стародавньому Римі.

Дисципліна «Основи римського права» належить до базових навчальних дисциплін у циклі професійної підготовки. Вона забезпечує особистий і професійний розвиток студента та спрямована на формування гуманітарної освіти, комплексу знань стосовно основних правових інститутів стародавнього Риму та формування

знань при майбутньому вивченню цивільного права України та інших країн, історії приватного права Європи та ін..

Мета навчальної дисципліни:

Метою дисципліни є вивчення та засвоєння студентами основних понять основ римського права, характеристики та джерел римського права, ознайомлення та вивчення найбільш розроблених інститутів римського приватного права, ознайомлення та засвоєння їх основних положень, поглядів та висновків римської юриспруденції, а також осмислення тих підстав (казусів) та дискусій, що стали основою для таких висновків.

Головні **завдання** навчальної дисципліни полягають у формуванні у студентів системи знань, а також отримання практичних навичок та уявлень, необхідних для здійснення творчої діяльності у галузі римського права, оскільки понятійний та категоріальний апарат, термінологія сучасного права ґрунтується на ідеях, засадах та визначеннях, розроблених римською класичною юриспруденцією. Опанування основних теоретичних положень, римського приватного права, як фундаменту подальшого розвитку цивілістичної думки. Вироблення у здобувачів вищої освіти правового мислення та первинних навичок розуміння змісту та тлумачення правових норм.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є приватне (цивільне) право античного Риму. Вивченню підлягають основні правові інститути, що були найбільш розроблені в стародавньому Римі, та які визначили подальший розвиток приватного (цивільного) права практично всіх держав континентальної Європи та більшості країн світу, а також сучасної України.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студенти повинні

знати:

- загальні положення основних правових інститутів;
- джерела вивчення Римського приватного права;
- погляди римських юристів та теоретичні положення римського приватного права;
- якості цивільної правоздатності древнього Риму;
- поняття представництва у древньому Римі;
- динаміку регулювання сімейних відносин та поняття спорідненості та шлюбу;
- поняття батьківської влади;
- поняття речових та зобов'язальних прав (відносин);
- поняття виникнення і припинення посідання;
- походження, поняття і види прав на чужі речі;
- поняття сервітутів та їх види;
- поняття зобов'язання та його роль у цивільному обігу;
- поняття і види договорів (поняття пактів);
- поняття деліктних зобов'язань;
- основні поняття спадкового права у древньому Римі;
- поняття позовного захисту: поняття і види позову;
- поняття судового рішення;

- поняття позовної давності;
- поняття, види та типи рецепції римського приватного права.

вміти:

- правильно тлумачити та застосовувати матеріал про етапи формування римського приватного права, його філософію;
- використовувати та проводити аналогію універсальності понять римського приватного права з сучасним;
- вміти з'ясувати особливості римського приватного права, як галузь права;
- здійснювати юридичний, історичний аналіз юридичної документації римського приватного права, як елемента культури античності;
- аналізувати становлення та розвиток приватноправових інститутів;
- визначити подальший розвиток приватного права більшості країн світу;
- вирішувати правові ситуації в сфері римського приватного права.

Курс	1	
Семестр	1	
Кількість кредитів ECTS	5	
Аудиторні навчальні заняття	лекції	32
	практичні	32
Самостійна робота	86	
Форма підсумкового контролю	іспит	

Структурно-логічна схема вивчення навчальної дисципліни:

Попередні дисципліни	Наступні дисципліни
Правознавство	Цивільне право
	Цивільний процес
	Договірне право
	Інтелектуальна власність
	Господарське право
	Господарський процес
	Міжнародне економічне право

2. Компетентності та результати навчання за дисципліною:

Компетентності	Результати навчання
Аналізувати мету, поняття, систему, предмет та методи.	Здатність визначати поняття, систему, предмет та методи, особливості римського приватного права.
Аналізувати поняття джерел римського приватного права.	Провести аналіз, охарактеризувати джерела римського приватного права. Засвоїти Закони XII таблиць. Визначити значимість юристів як джерело римського приватного права.
Засвоїти поняття осіб – учасників	Здатність визначати поняття та

(суб'єктів) цивільних відносин.	особливості суб'єктів цивільних відносин. Охарактеризувати поняття цивільної правоздатності та дієздатності.
Проводити аналіз зв'язку між сімейними правовідносинами у древньому Римі.	Здатність визначати зв'язок таких понять, як шлюб, спорідненість, особисті та майнові відносини, батьківська влада, відносини батьків і дітей, опіка і піклування.
Ідентифікувати особливості цивільного процесу у древньому Римі. Визначити види цивільного процесу в Римі. Визначити поняття та види позовів. Засвоїти поняття позовної давності.	Здатність визначати особливості цивільного процесу у древньому Римі, його види. Вміти визначити поняття позову, його елементи. Вміти визначити поняття позовної давності.
Визначати характеристику речового права. Засвоїти поняття права власності, його набуття та припинення.	Вміти класифікувати речі римського приватного права, їх правове значення. Знати поняття та види права власності, способи захисту права власності. Вміти розрізняти суперфіцій від емфітевзису.
Засвоїти загальне вчення про зобов'язання.	Вміти визначати поняття зобов'язань та визначити його роль у цивільному обігу. Знати, у яких випадках припиняються зобов'язання.
Засвоїти поняття договорів, їх загальні положення.	Здатність визначити поняття договору, умови чинності (дійсності) договорів, його зміст та умови його укладення.
Засвоїти характеристику окремих видів договорів. Визначити поняття пактів та їх види.	Здатність визначити поняття та відмінності вербального, літерального, реального, консенсуального, інномінального договорів. Вміти визначити поняття пактів та їх види.
Визначити поняття позадоговірних зобов'язань.	Вміти характеризувати зміст зобов'язань ніби з договорів, деліктних зобов'язань, зобов'язань ніби з деліктів.
Проводити аналіз спадкового права.	Вміти визначити основні поняття спадкового права. Відрізняти спадкування за заповітом та спадкування за законом. Охарактеризувати прийняття спадщини та поняття сингулярного наступництва.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Загальні положення поняття та предмету римського приватного права. Особи – учасники (суб'єкти) цивільних відносин. Сімейні відносини. Цивільний процес.

Тема 1. Мета вивчення, історія розвитку. Поняття та предмет римського приватного права

Мета вивчення. Предмет курсу «Основи римського права». Рецепція римського приватного права.

Тема 2. Джерела римського приватного права

Поняття та види джерел римського приватного права. Звичай та звичаєве право. Закон як джерело пізнання римського права. Закони XII таблиць. Преторське право. Діяльність юристів як джерело римського приватного права. Кодифікація римського права.

Тема 3. Особи – учасники (суб'єкти) цивільних відносин

Поняття особи. Поняття цивільної правоздатності та дієздатності. Категорії населення та їх правовий статус. Юридичні особи. Представництво.

Тема 4. Сімейні правовідносини

Види сім'ї та шлюбу в Римі. Спорідненість. Особисті та майнові відносини між подружжями. Батьківська влада. Відносини батьків і дітей. Опіка і піклування.

Тема 5. Цивільний процес

Поняття та особливості римського цивільного процесу. Види цивільного процесу в Римі. Оскарження та виконання судових рішень. Поняття та види позовів. Позовна давність.

Змістовий модуль 2.

Речове право. Загальне вчення про зобов'язання. Поняття договорів. Спадкове право.

Тема 6. Речове право

Речові права. Ознаки та види речових прав. Класифікація речей у римському приватному праві, її правове значення. Володіння та його види. Поняття та види права власності. Набуття та припинення права власності. Способи захисту права власності. Поняття та види прав на чужі речі. Поняття та основи сервітутів. Види сервітутів. Суперфіцій і емфітевзис. Поняття та види застави.

Тема 7. Загальне вчення про зобов'язання

Поняття зобов'язань та його роль у цивільному обігу. Підстави виникнення зобов'язань. Сторони у зобов'язанні. Виконання зобов'язань. Наслідки виникнення зобов'язань. Забезпечення зобов'язань. Припинення зобов'язання, крім виконання.

Тема 8. Поняття договорів. Загальні положення

Поняття і види договорів. Умови чинності (дійсності) договорів. Зміст договору. Укладення договору.

Тема 9. Окремі види договорів

Вербальні види договорів. Літеральні або ж лібральні (письмові) контракти. Реальні контракти. Консенсуальні контракти. Інномінальні (безіменні) контракти. Пакти та їх види.

Тема 10. Позадовісні зобов'язання

Зобов'язання ніби з договорів. Деліктні зобов'язання. Зобов'язання ніби з деліктів (квазіделікти).

Тема 11. Спадкове право

Основні поняття спадкового права. Основні етапи розвитку римського спадкового права. Спадкування за заповітом. Спадкування за законом. Прийняття спадщини. Сингулярне наступництво.

4. Порядок оцінювання результатів навчання

Система оцінювання сформованих компетентностей у студентів враховує види занять, які згідно з програмою навчальної дисципліни передбачають лекційні, практичні заняття, а також виконання самостійної роботи. Оцінювання сформованих компетентностей у студентів здійснюється за накопичувальною 100-бальною системою. Відповідно до Тимчасового положення "Про порядок оцінювання результатів навчання студентів за накопичувальною бально-рейтинговою системою" ХНЕУ ім. С. Кузнеця, контрольні заходи включають:

поточний контроль, що здійснюється протягом семестру під час проведення лекційних, практичних занять і оцінюється сумою набраних балів (максимальна сума – 60 балів; мінімальна сума, що дозволяє студенту скласти іспит, – 35 балів);

модульний контроль, що проводиться у формі контрольної роботи як проміжний міні-екзамен з ініціативи викладача з урахуванням поточного контролю за відповідний змістовий модуль і має на меті *інтегровану* оцінку результатів навчання студента після вивчення матеріалу з логічно завершеної частини дисципліни – змістового модуля;

підсумковий/семестровий контроль, що проводиться у формі семестрового екзамену, відповідно до графіку навчального процесу.

Порядок проведення поточного оцінювання знань студентів. Оцінювання знань студента під час практичних занять та виконання індивідуальних завдань проводиться за такими критеріями:

розуміння, ступінь засвоєння теорії та методології проблем, що розглядаються; ступінь засвоєння фактичного матеріалу навчальної дисципліни; ознайомлення з рекомендованою літературою, а також із сучасною літературою з питань, що розглядаються; вміння поєднувати теорію з практикою при розгляді виробничих ситуацій, розв'язанні задач, проведенні розрахунків у процесі виконання індивідуальних завдань та завдань, винесених на розгляд в аудиторії; логіка, структура, стиль викладу матеріалу в письмових роботах і при виступах в аудиторії, вміння обґрунтовувати свою позицію, здійснювати узагальнення інформації та робити висновки; здатність проводити критичну та незалежну оцінку певних проблемних питань; вміння пояснювати альтернативні погляди та наявність власної точки зору, позиції на певне проблемне питання; застосування аналітичних підходів; якість і чіткість викладення міркувань; логіка, структуризація та обґрунтованість висновків щодо конкретної проблеми; самостійність виконання роботи; грамотність подачі матеріалу; використання методів порівняння, узагальнення понять та явищ; оформлення роботи.

Загальними критеріями, за якими здійснюється оцінювання позааудиторної самостійної роботи студентів, є: глибина і міцність знань, рівень мислення, вміння систематизувати знання за окремими темами, вміння робити обґрунтовані висновки, володіння категорійним апаратом, навички і прийоми виконання практичних завдань, вміння знаходити необхідну інформацію та законодавство, здійснювати її систематизацію та обробку, самореалізація на практичних заняттях.

Підсумковий контроль знань та компетентностей студентів з навчальної дисципліни здійснюється на підставі проведення семестрового екзамену, завданням

якого є перевірка розуміння студентом програмного матеріалу в цілому, логіки та взаємозв'язків між окремими розділами, здатності творчого використання накопичених знань, вміння формулювати своє ставлення до певної проблеми навчальної дисципліни тощо.

Екзаменаційний білет охоплює програму дисципліни і передбачає визначення рівня знань та ступеня опанування студентами компетентностей.

Кожен екзаменаційний білет складається із 3 практичних ситуацій (одне стереотипне, одне діагностичне та одне евристичне завдання), які передбачають вирішення типових професійних завдань фахівця на робочому місці та дозволяють діагностувати рівень теоретичної підготовки студента і рівень його компетентності з навчальної дисципліни.

Результат семестрового екзамену оцінюється в балах (максимальна кількість – 40 балів, мінімальна кількість, що зараховується, – 25 балів) і проставляється у відповідній графі екзаменаційної "Відомості обліку успішності".

Студента слід **вважати атестованим**, якщо сума балів, одержаних за результатами підсумкової/семестрової перевірки успішності, дорівнює або перевищує 60. Мінімумально можлива кількість балів за поточний і модульний контроль упродовж семестру – 35 та мінімумально можлива кількість балів, набраних на екзамені, – 25.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни розраховується з урахуванням балів, отриманих під час екзамену, та балів, отриманих під час поточного контролю за накопичувальною системою. Сумарний результат у балах за семестр складає: "60 і більше балів – зараховано", "59 і менше балів – не зараховано" та заноситься у залікову "Відомість обліку успішності" навчальної дисципліни.

5. Розподіл балів за тижнями

Теми змістового модуля		Лекційні заняття	Практичні заняття	Ситуаційні завд-я	Перевірка есе	Презентація	Експрес-опитування	Письмова контрольна робота	Іспит	Усього
Змістовий модуль 1. Загальні положення поняття	Тема 1 Мета вивчення, історія розвитку. Поняття та предмет римського приватного права.	1 тиждень	0.5	0.5						1
	Тема 2 Джерела римського приватного права.	2 тиждень	0.5	0.5			1			2
	Тема 2 Джерела римського приватного права.	3 тиждень	0.5	0.5	1					2
	Тема 3. Особи учасники (суб'єкти) цивільних відносин	4 тиждень	0.5	0.5	1					2
	Тема 4. Сімейні правовідносини	5 тиждень	0.5	0.5			1			2
	Тема 5 Цивільний процес	6 тиждень	0.5	0.5	1					2
Змістовий мод 2. Речове право. Загальне вчення про зобов'язання. Поняття договорів. Спадкове право.	Тема 6. Речове право	7 тиждень	0.5	0.5	1	5				7
	Тема 6. Речове право	8 тиждень	0.5	0.5	1					2
	Тема 6. Речове право	9 тиждень	0.5	0.5			1	5		7
	Тема 7 Загальне вчення про зобов'язання	10 тиждень	0.5	0.5			1			2
	Тема 7 Загальне вчення про зобов'язання	11 тиждень	0.5	0.5		5	1			7
	Тема 8 Поняття договорів. Загальні положення.	12 тиждень	0.5	0.5	1					2
	Тема 8 Поняття договорів. Загальні положення.	13 тиждень	0.5	0.5		5	1			7
	Тема 9 Окремі види договорів	14 тиждень	0.5	0.5	1					2
	Тема 10 Позадовісні зобов'язання	15 тиждень	0.5	0.5			5	1		7
	Тема 11 Спадкове право	16 тиждень	0.5	0.5					5	6
Іспит									40	40

Усього	8	8	7	10	10	7	10	40	100
--------	---	---	---	----	----	---	----	----	-----

6. Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D	задовільно	
60 – 63	E		
35 – 59	F X	незадовільно	не зараховано
1 – 34	F		

7. Рекомендована література

Основна

1. Бартошек М. Римское право: (Понятия, термины, определения): пер. с чешск. / М. Бартошек. – М. : Юрид. лит., 1989.
2. Боброва Н. Е. История источников римского права / Н. Е. Боброва, А. Н. Хорошилов. – М. : Союз, 1999.
3. Гарридо М. Х. Г. Римское частное право. Казусы, иски, институты / М. Х. Г. Гарридо. – М. : Статут, 2005.
4. Гримм Д. Д. Лекции по догме римского права / Д. Д. Гримм ; под ред. и с предисл. В. А. Томсинова. – М. : Зерцало, 2003. – 496 с.
5. Дигесты Юстиниана : пер. на рус. яз. с параллельным латинским текстом : в 8 т. – М. : Статут, 2005.
6. Дигесты Юстиниана. Избранные фрагменты / пер. и примеч. И. С. Перетерского. – М., 1984.
7. Дождев Д. В. Римское частное право : учеб. для студ. вузов, обучающихся по спец. «Юриспруденция» / Д. В. Дождев. – М. : НОРМА, 2005. – 765 с.
8. Дождев Д. В. Римское частное право / Д. В. Дождев. – М., 1996.
9. Институции Юстиниана : пер. с лат. / пер. Д. Расснера ; под ред. Л. Л. Кофанова, В. А. Томсинова. – М., 1998.
10. Иоффе О. С. Основы римского гражданского права / О. С. Иоффе, В. А. Мусин. – Л., 1974.
11. Косарев А. И. Римское право / А. И. Косарев. – М., 1986.
12. Маркс К. Немецкая идеология // К. Маркс, Ф. Энгельс. – Соч., 2-е изд. – Т. 3. – С. 63.
13. Медведев И. П. Правовая культура Византийской империи / И. П. Медведев. – СПб., 2001.
14. Новицкий И. Б. Римское право. – 7-е изд. / И. Б. Новицкий. – М. : Теис, 2005.
15. Основы римського приватного права. Стислий курс: навч. посіб./ В.А. Кройтор, С.О. Сліпченко, С.П. Довбій, Н.О.Горобець/ за заг. ред. проф. В.А. Кройтора.- Х.: Ніка Нова, 2014. – 198 с.

Додаткова:

16. Покровский И. А. История римского права / И. А. Покровский. – Мн. : Харвест, 2002. – 528 с.
17. Пухан И. Римское право (базовый учеб.): пер. с макед. / И. Пухан, М. Поленак-Акимовская ; пер. В. А. Томсинова и Ю. В. Филиппова ; под ред. проф. В. А. Томсинова . – М. : Зерцало, 1999. – 448 с.
18. Пушкін О. А. Поняття римського приватного права. Історія його становлення : лекція / О. А. Пушкін, В. М. Самойленко. – Х. : ХІВС, 1993.
19. Пушкін О. А. Суб'єкти римського цивільного права : навч. посіб. / О. А. Пушкін, В. М. Самойленко. – Х. : Ун-т внутр. справ, 1995. – 65 с.
20. Римское частное право / под ред. И. Б. Новицкого, И. С. Перетерского. – М. : Юристъ, 1996. – 544 с.
21. Салогубова Е. В. Римский гражданский процесс / Е. В. Салогубова – 2-е изд. – М. : Городец-издат, 2002. – 157 с.
22. Франчози Дж. Институционный курс римского права / Джонаро Франчози. – М., 2005.
23. Шишка Р. Б. Римське приватне право в схемах. Х. : ХІВС, 1993.

10.3. Інформаційні ресурси в Інтернеті

24. МЕГА-НаУ: профес. юрид. система [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://www.nau.kiev.ua>.
25. [http //rada.gov.ua](http://rada.gov.ua)
26. [http //www.kmu.gov.ua/mainestat](http://www.kmu.gov.ua/mainestat).
27. [http //www.minfin.gov.ua](http://www.minfin.gov.ua)
28. Офіційний сайт Інституту проблем законодавства ім. Ярослава Мудрого. – Режим доступу : <http://www.legality.kiev.ua/>.
29. Портал Лига Закон: Законы Украины, последние новости Украины. – Режим доступа : <http://www.ligazakon.ua/>.